

НАЙ-ХУБАВОТО НЕЩО НА ТОЗИ УНИВЕРСИТЕТ Е, ЧЕ ТОЙ НЕ ОСТАРЯВА.

ТУК ЧОВЕК СЕ ЧУВСТВА ВИНАГИ МЛАД

Проф. Иван Добрев е сред основателите на Катедрата по кирилometодиевистика. С научната си работа и трудове в областта на старобългарския език, историята на езика, индоевропейското и славянското езикознание, изследването и историята на отделни паметници и пр. в последния половин век той се налага като всеотдаен и верен изследовател и познавач на старината ни.

Професор Добрев е обичан и почитан учител от поколения медиевисти, а научните му достижения и споделени идеи са вдъхновение за мнозина. Неговата вярност към научната истина, почтеност към колегите и безмерна любознателност са пример за всички нас.

Пожелавам на
читателите на
"Филологически форум"
да бъдат все още
и младосрещници,
да обичат Алма
mater, където им
дава знанията и да
се угаз докато се
живят.
28. IV. 2015 Уб-т

Здравейте, професор Добрев. Благодарим Ви, че приехте поканата ни да дадете интервю за първия брой на „Филологически форум“. Замислили сме го като младежко списание, в което студентите и докторантите ни да публикуват своите изследвания и дори своите творчески текстове.

Колкото по-шарено е едно списание, толкова по-хубаво. Това е начинът за поддържане на едно списание. Ако видите нашите първи списания... По време на Възраждането и чак след Освобождението, някъде през 1881 г. се появяват по-специализирани списания като „Наука“, в което дядо Петко Славейков е сътрудник и което се издава в Пловдив.

Да. Та ние сме решили в това списание, освен изследователски текстове на студенти, докторанти, магистри от всичките катедри, да правим интервюта с нашите учители и така да ги представим на студентите ни, които вече нямат пряк дѐсег с повечето от тях. Така те ще имат възможност не само да четат текстовете на учителите ни, а и да разберат кои са.

С професор Никола Георгиев правихте ли подобно интервю?

Все още не. Предполагам, че в близките дни ще е готово и ще го подготвим за публикация.

Ясно.

Моята първа молба към Вас, професор Добрев, е да ни разкажете малко повече за студентските си години в Университета. Кога започнахте да учите? Кои бяха Вашите учители? И как изглеждаше Университетът тогава?

Бях приет за студент през 1956-а година, есента. Беше една много интересна епоха. Това е годината на Априлския пленум. Тогава политическият живот веднага слагаше отпечатък на всички възможни равнища – ние, студентите, бяхме свикнали с Вълко Червенков. И в гимназията така живяхме, възпитавани винаги другарят Червенков къде е отишъл, какво е направил и т.н. И този (няма да го нарека култ), този интерес към личността му се запази у нас до времето, когато взеха да го отстраняват лека-полека. Та това беше едно много интересно време, когато постъпих в Университета. Унгарските събития веднага последваха. Изключваха студенти от тук заради произход, неблагонадеждност някаква. Веднага, много скоро – те почти съвпаднаха двете събития – беше Египетската криза. Франция и Англия се опитаха да се намесят в Египет и беше много тревожно положението. То и друг път е ставало, но тогава едва ли не хората чакаха Трета световна война. Какво да кажа друго. Нещата не ми харесваха.

Какво не Ви харесваше?

Не ми харесваха преподавателите. Добрите преподаватели дойдоха по-късно. Първи курс – случайни дисциплини, случайни преподаватели.

Гимназиалните учители бяха по-добри, като погледна и сравня. Аз съм завършил гимназия в Сливен. Имахме много добри учители по всички дисциплини. Бяхме мъжка гимназия. Имаше много малко учители и не смееш да мръднеш, щещ, не щещ, си учиш уроците. Та дойдох с една такава нагласа тука за висши науки, но започнах да ги получавам, усетих ги вече по-късно. Тук имаше един забележителен човек в първи курс – Мирослав Янакиев. Тогава той се водеше преподавател. Може би малко повече от асистент, но не беше хабилитиран. Такива хора нямаха бъдеще. Пенсионираха се на тази възраст. От асистент можеш да станеш старши асистент, доцент и тъй нататък. Това беше една запушена улица. А той с какво се занимаваше? Занимаваше се с най-скучното нещо, което можете да си представите – номенклатура. Това е дисциплина, нещо като практическата граматика, така се наричаше – точки, запетайки, такива работи. Тоя човек така си организираше работата и така я обичаше, че я превърна в курс по стилистика, запозна ни с един куп езици, защото имена от разни езици трябваше да можем да ги пишем и в оригинала им. Да кажем полски, унгарски, турски. Спомням си един път на турски ми писа шестица, а на полски – двойка. Среден успех – 4. Много интересен човек! Съобщаваше ни един куп работи от различни области в тия часове по практическа граматика. Те продължиха три семестъра. Свършиха с изпит, много сериозен изпит. Той преглеждаше работите. Но неговите изпити, дето се казва, човек да стои с него, научаваше повече неща, отколкото преди това. Той показваше – това тук, тук, тук, тук... Тия неща се запомнят. Първият семестър така мина. Много политически и идеологически дисциплини се изучаваха. Един ден в седмицата за момчетата имаше военно обучение. Съществуваше такова нещо като военни катедри. И там научих много полезни работи, трябва да кажа. Повече, отколкото от филологическите дисциплини. Например военната топография, една много увлекателна дисциплина. И сега ми помага, ако трябва да открия местност по карти. Това е важно и за диалектолози, и за езиковеди. Не можеш да прочетеш картата иначе...

И за историци...

И за историци, разбира се. Самата топография, която изучавахме тогава, за мен беше много полезна дисциплина. Още повече, че имах вече някакъв такъв опит, като бях работил на една геоложка бригада. Даже

ме беше похвалил офицерът накрая. Та това беше. Но първият семестър ей-така си отиде – той късичък. Трябваше да ни чете лекциите професор Динеков, но той отсъстваше и имаше някаква заместничка (дъщерята на Стоян Романски). С нея изкарахме, при нея се явихме. Имаше курсови работи. Минаваше се, без много-много да се чете. Помня само, че професор Динеков, преди да замине, беше възложил да прочетем от Шишманов студията „Песента за мъртвия брат в песните на балканските народи“ в „Сборник за народни умотворения“. Това беше вече сериозна студия, фолклорна и литературна. И там няколко души, главно момчетата, те са по-старателни, прочетоха, пък момчетата..., да не останем по-назад. Но никой не ни изпитва на тези работи. Питаха ни главно за песни – жътварски, хайдушки, а тя, песента, може да стане и гроздоберска, зависи кога ще я изпееш. Та, как да кажа, обучението по фолклористика беше това. След години излезе на проф. Йордан Иванов курсът по фолклористика. Но горедолу и там същата работа. Фолклористиката стана по-сериозна дисциплина, когато започнаха да я гледат под по-широк ареал. Защото те не са само наши песни, те имат и много широки преводи. Но за съжаление, нашата студентска младост беше вече изхвърчала. Проф. Никола Георгиев, който беше мой състудент, в една група бяхме, през 1975 г. написа книга за българските народни песни. Може би най-хубавото досега, което е писано. Въпреки че и оттам много неща се развиха, може да има и нови идеи, но от друго поколение и за други хора вече. Във втория семестър (в съседната стая, стая със стъклени врати) се появи една много интересна личност. Около 30-годишен, нито младеж, нито мъж, в един много елегантен зелен костюм. Тогава бяха бедни времена и студентите, преподавателите бяха скромничко облечени, кой с каквото има. А той се яви с един разкошен зелен костюм – Петър Илчев. Още с появата си, явление първо, той спечели аудиторията. Много важно е първото явление.

То грабва.

То грабва и си го чакаш до края на пиесата. Е, друга работа беше вече. Той е много културен човек с много широки познания – литература, изкуство, да не говорим за старобългарски. Филология – от много висока класа. Вече не само за предмета му, а като цяло широко скроен човек. Е, с него изкарахме една година старобългарски език с една наистина добра,

солидна подготовка и разбрахме какво значи да учиш и да се занимаваш с нещо. Ние бяхме тогава много силна група. В нашата група беше Никола Георгиев, беше Цветан Тодоров. А в другите групи също имаше много силни студенти. Бяхме около 12 души, които станахме преподаватели: Тодор Иванов Живков беше директор на Фолклорния институт, също Божидар Райков – нашият състудент и приятел, Живка Икономова – много добре подготвен човек, много ерудиран, но не можа да развие много кариера – в Института по български език и беше учителка в Националната гимназия, но тя не отстъпваше по нищо на останалите. Та така. Ами това са общо взето младежите 19-годишни, с които започнахме, с които цял живот после по някаква причина останахме свързани. Ето, Цветан замина, не се обади много-много. Отначалото държеше връзка с някакви наши колеги, но после престана. И така, завършихме, но последната година професор Янакиев (тогава не беше професор, а още си беше старши преподавател) един колега го запита: „Какво е невъзможно за Вас?“, защото всичко знаеше. Каквото го попиташ, всичко. Той е бил първенец на Първа софийска мъжка гимназия. Занимавал се е със самолетостроене, електротехника, електроника... Той и тези дисциплини разбираше повече, отколкото специалистите. Музикално образование какво е получил? От часовете по музика в гимназията. Повече не. А изглеждаше, че така се е учил...! В последния курс – четвърти, пети вече – той курсовете по българско стихознание (още не беше излязла книгата) ги експериментира пред нас като лектор. Но трябва да кажа, че лекциите му надминаваха книгата. На живо беше великолепен. Курсът му беше най-хубавият курс, който съм слушал в Университета. Силни впечатления у мен остави и професор Емил Георгиев. За съжаление, малко го познавах, дори като преподавател тук, в Университета, не сме имали много допирни точки. Той ни преподаваше сравнително славянско литературознание. Винаги работеше славянските литератури в сравнителна основа и казваше, че българската литература и тя е славянска, и търсеше корените на българските произведения, подбудите, обстановката, какво е било в Полша през това време, пък какво е било в Чехия, колко са били едните назад по това време и колко са били напред други. Един великолепен курс. Само два пъти съм отсъствал и много съжалявам – не по моя вина, просто се е случило, но това е голям пропуск в живота ми. Той се занимаваше и със стара литература. Беше свободно мислещ човек, не се ръководеше много по това на кого какво ще се хареса. Невинаги

беше в крак с канона, т.е. някои му отричаха тезите. Но според мене той беше един много добър специалист по стара литература. Той и езиковед е бил също. Музикант също. Това са хората, които обичам и уважавам. Смятам, че с тяхна помощ съм постигнал много неща. И колеги състуденти... с Никола Георгиев бяхме като студенти много по-често заедно... Нямахме да бъдем приятели с него, ако не бяхме изкарвали университета заедно. Тогава – младежки години, когато можеш да бъдеш наравно с него, защото между студент и преподавател винаги има някаква дистанция, но за хора на една и съща банка – можеш да му се присмееш така приятелски и той да ти отговори със същото.

Как и кога решихте, че историческото и книжовното наследство ще са Вашата научна съдба?

Не мога да кажа, но може би един анекдот. Не знам как стана, бяхме долу, в 135 аудитория, хрумна ми наум да напиша „Тримата мускетари“ на старобългарски. На 18-годишен човек работа! Без грешка е и сега, като гледам, да. Значи „Тримата мускетари“ със съвременни български конструкции, но със старобългарска фонетика. Във фонетиката трябва да кажа, че грешка нямаше, в морфологията също. И влиза Петър Илчев, и пита какво е това: „Иване, ти ли бе?“. Не беше много трудно да разбере, че мога. Какво да каже, позасмя се и каза: „Няма да го изтриваме това, ще стои!“ . И така, оттогава нататък започна по-често да ме „преглежда“, както се казва. Май беше втори курс, ходих му на гости. Той и Янакиев бяха неразделни, ходих му на гости, ходих на гости и на Янакиев. Илчев ми даде някаква курсова работа да пиша. Даде ми всички старобългарски паметници, имаше единствените екземпляри в България. Даже една част от тях ми подари. Той или ги имаше, или пък смяташе, че в моите ръце като начинаещ могат за свършат повече работа. С тези хора, аз не мога да го нарека приятелство, но често бях в тяхната компания още като студент. Съвсем случайно веднъж отивам на театър и ги засичам тия двамата господа. Как да Ви кажа, значи човек не можеше вечер да тръгне да се разхожда по София, примерно да реши да отиде на театър, и да не види тези двама професори. Неразделна двойка бяха проф. Петър Динеков и проф. Мирчев.

Не знам защо ходих в Младежкия център. Там беше и поетесата Дора Габе. Тя някъде близо живееше и ходеше там на театър, където и тия два-

мата господа ходеха, с ниско приведени глави, със свалени шапки, правеха ѝ компания. Михаил Арнаудов също, той е стар почитател на, както се казва – „баба Дора“. Всичко се знаеше в София. Значи, ако тръгне човек някъде към десет часа, винаги ще види проф. Мирчев и проф. Динеков – двамата по „Раковска“ се „разнасят“, както се казва. Или са били на концерт, или на театър. Такава беше атмосферата.

Кога възникна Катедрата по кирилometодиевистика? Вие много години сте ѝ били ръководител? Питам Ви, тъй като тази година имаме повод за юбилей – 35 години?

Как да кажа, тази идея дойде отгоре, във връзка с 1300-годишнината. Мероприятие, някои го набелязват като мероприятие. Тогава създадох Съвета по българистика. Тогава станаха и много добри работи, но и много лоши за нас. Но на друго място ще се говори за това. Направиха нещо много лошо, с което разделиха филологическата общественост. И сега, ако отидете на някое такова тържество и ако видите кои са на предните редове и кои на задните, кой е критерият, по който едни са на предните редици, други на задните. Ако се поразровите в архивите, ще разберете кои са характеристиките. Мисля, че съм достатъчно ясен. Не беше добро. Всяка лъжа си носи последствията. Това беше инициативата – създадох Центъра по българистика. Възложиха го на проф. Емил Георгиев, професор по литература. Но така стояха нещата, че тая длъжност беше бюрократическа, той не трябваше да се изявява. Ние бяхме свикнали да го виждаме по друг начин. Така, тогава се създаде катедрата и трябваше преподавателите да бъдат от Катедрата по стара литература. Кой бяха – проф. Петканова, проф. Динеков, но той вече не беше преподавател. 70–80-годишен човек вече беше, иначе щеше да стане първият ръководител, но вече беше възрастен. Макар че той беше много активен човек, къде ли не участваше тогава. Контактуваше със студенти, непрекъснато пишеше, пътуваше в провинцията. Трудно е да се каже кои бяха тарторите. Центърът по българистика и Катедрата по кирилometодиевистика възникнаха по някаква номенклатура. Назначиха проф. Петканова като най-старши литератор. По литература преподаватели бяха тя и Красимир Станчев, който по това време беше към 30-годишен, мисля че беше асистент вече, изкарал аспирантура и я беше защитил. Това бяха литераторите. От Катедрата по бъл-

гарски език – Петър Илчев, моя милост и Георги Герджиков би трябвало да дойде, но той клонеше повече към историята на българския език, а не към старобългарския и остана в Катедрата по български език, и проф. Тотоманова тогава току-що беше назначена в Софийския университет. Това бяха основателите. Започнахме работа и Катедрата много бързо се разви.

Следващият ми въпрос е свързан с това колко дълго време е необходимо на един млад човек да натрупа знание в областта на старобългаристиката, за да се изгради като изследовател?

Нула време! Или го имаш в себе си, или го нямаш, ако го нямаш, не можеш да го добиеш.

А какви качества трябва да има, какви умения, нюх, или по-скоро е нужно вътрешно вдъхновение?

Да бъде млад, весел и да се интересува от много неща. Ако каже: „Хайде сега ще науча наизуст и тъй нататък“, не става! Или си влизаш готов в университета. И нещо много важно – трябва да има подтик към самообразование. Каквото искаш да го научиш, трябва сам да го научиш. Вярно е, много хора могат да ти го дадат.

Могат да те ориентират.

Могат да те насочат, но и да те объркат.

Според Вас има ли задължителни четива, които трябва един филолог българист да е прочел?

Трябва задължително да чете. Задължителен е досегът с творбите на Радичков? Давам го за пример. Никакви точки, запетайки, тестове и многознайковщини не могат да го заменят. Не може да има обучение без учител. Учителят може да научи на много полезни работи, но и на много лоши. Е, в добрия смисъл. Не на непристойни неща. Може да е в някаква насока, която не е подходяща. То зависи от човека все пак. Ученикът трябва да подбере това, което му се дава, това му е ролята. Живият досег

с преподавателя си казва думата, даже на изпита. Едно момченце, навремето, хубава програма беше измислил по старобългарски – автоматично изпитване по старобългарски. Решил да експериментира и мен ме хвана да я изпробвам. Първи въпрос – двойка! Втори въпрос – двойка! И по едно време се усетих и викам: „Чакай де!“ . То се оказа, че самите въпроси не са били правилни. То човешко е и аз може да съм сбъркал. После и проф. Янакиев същите резултати показва. С големи мъки така, накрая се опита да върже пет и половина, защото имаше студенти и се смееха. Имаше студенти, които изкараха повече от нас.

Така, ами науката е нещо живо! Аз поне така мисля.

И контактът с истинския учител.

Професорът трябва да зарази студента по някакъв начин.

Трябва с обаятелност, харизма с чувство и с много истинско присъствие.

Студентът трябва да ходи на това, което му харесва. На студента, ако не му харесва, не ходи. Защо да ходи?

Как Ви се струва сега Софийският университет? Имате ли впечатления какво се случва с него?

Предполагам, че е същият. Най-хубавото нещо на този университет е, че той не остарява. Тук човек се чувства винаги млад. Аз, като го гледам, и се чувствам в първи курс, не в първи, във втори, ако можех да се върна.

Да, какво ще направите?

Човек не може да си повтори пътя. Сигурно няма да ми е интересно.

Добре, много Ви благодаря за отговорите. Ние като асистенти, които се събрахме да правим това списание, Ви пожелаваме много здраве и на Вас, и на съпругата Ви. Последната ни молба е на един лист да ни напишете няколко думи, но сега ми хрумна да ни напишете „Тримата мускетари“ на старобългарски.

НАЙ-ХУБАВОТО НЕЩО НА ТОЗИ УНИВЕРСИТЕТ Е, ЧЕ ТОЙ НЕ ОСТАРЯВА...

Вече не съм първи курс, „Тримата мускетари“ мога да го напиша, но ще ми се смеят хората, затова друго.

Вие решете, просто искаме няколко пожелания или думи от Вас за нашите читатели.

Докато ни пишеше своето пожелание, проф. Добрев се шегуваше и ни разказваше за младограматиците. Ето какво ни написа: „На читателите на „Филологически форум“ пожелавам да бъдат вечни младограматици, да обичат Alma mater, която им дава знанието и да се учат докле са живи. 24.04.2015 г.“.

Накрая, като прочете написаното, ни каза: „Няма да сложа тука запетайка пък, някой казва, че трябва, други, че не трябва. Пенчо Славейков не би сложил“. Така с непринуден смях и отворен ум завърши нашият разговор.

Бъдете жив и здрав, професоре!

*Интервюто взе гл. ас. д-р Венета Савова с техническата помощ на Анна Лазарова и Божана Петрова, студентки от III курс БФ, които направиха звуковия запис и набраха текста.
Снимката е дело на Анна Лазарова.*